MALTA

QORTI CIVILI

PRIM' AWLA

(GURISDIZZJONI KOSTITUZZJONALI)

ONOR. IMHALLEF

ANNA FELICE

Seduta tad-19 ta' Gunju, 2014

Rikors Numru. 76/2013

Raymond Bonnici u Ronald Urry

vs

Avukat Generali

Il-Qorti:

Rat ir-rikors ta' Raymond Bonnici u Ronald Urry li, in forza tieghu, wara li ppremettew illi:

Circa tlieta u ghoxrin sena ilu, u cioe' fl-erbatax (14) ta' Dicembru tas-sena elf disgha mija u disghin (1990), l-esponenti tressqu l-Qorti, u gew akkuzati ai termini ta' l-Artikolu 286 tal-Kodici Kriminali (Kap 9 tal-Ligijiet ta' Malta) talli wara li gew akkuzati f'Malta ghal serq jew ricettazzjoni, kellhom fil-pussess taghhom matul dawk l-ahhar xhur, hwejjeg misruqa minghajr ma taw kont sodisfacjenti ta' kif dawn gew legittimament ghandhom. Dawn il-hwejjeg kienu jikkonsistu f'cekk ta' tlieta u disghin liri maltin u hamsa u tletin centezmu (Lm93.53), Bank of Valletta, il-paga ta' Dalli Antonia;

Il-parti sostanzjali tal-proceduri kriminali surriferiti kienet dedikata fost ohrajn ghal differimenti sabiex jinghataw provvedimenti u kif ukoll sabiex tinghata s-sentenza finali;

Tenut kont ta' dak surreferit, u tac-cirkostanzi partikolari ta' dan il-kaz, ghandu jinghad li dawn il-proceduri li ilhom ghaddejjin ghal *circa* tlieta u ghoxrin sena (23) certament iddelungaw ruhhom inutilment u irragonevolment b'tali mod li l-esponent mhux qed jigi koncess il-possibilità li jkollu process fi zmien ragonevoli u dan skond kif sancit fl-Artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropeja tad-Drittijiet tal-Bniedem u l-Artikolu 39 tal-Kostituzzjoni ta' Malta;

L-esponenti jaghmel referenza ghas-sentenza fl-ismijiet <u>Stogmuler vs Austria</u> (ECHR 1969), fejn gie sottomess illi l-process kriminali ghandu jkun 'designed to avoid that a person

charged should remain too long in a state of uncertainty about his faith'.

Talbu lil din il-Qorti:

1. Tiddikjara li l-process kriminali li qed jitmexxa fil-konfront ta' l-esponenti qed jledi d-dritt fundamentali u kostituzzjonali tieghu, hekk kif sanciti fl-Artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropeja tad-Drittijiet tal-Bniedem u l-artikolu 39 tal-Kostituzzjoni ta' Malta minhabba f'dewmien irragonevoli;

2. Takkorda rimedju effettiv u taghti dawk l-ordnijiet u provvedimenti xierqa u necessarji sabiex jigu sanciti d-drittijiet inerenti u kostituzzjonali ta' l-esponent kif hawn indikat.

Rat ir-risposta tal-Avukat Generali li in forza taghha eccepixxa illi:

L-allegazzjonijiet tar-rikorrent fis-sens illi l-process kriminali li qieghed jitmexxa fil-konfront taghhom "qed jledi d-dritt fundamentali u kostituzzjonali tieghu, hekk kif sanciti fl-Artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropeja tad-Drittijiet tal-Bniedem u l-artikolu 39 tal-Kostituzzjoni ta' Malta minhabba f'dewmien irragonevoli' huma kollha nfondati fil-fatt u fid-dritt;

Minghajr pregudizzju ghas-suespost, huwa pacifiku li d-dritt ghal smiegh xieraq irid ikun evalwat fir-rigward tat-totalità tal-proceduri kollha kif ukoll illi l-atturi li principalment ghandhom jittiehdu in konsiderazzjoni sabiex jigi determinat jekk is-smigh

ta' process eccediex il-parametri tas-smigh fi zmien ragjonevoli huwa l-komplessita' tal-kaz, l-agir tal-partijiet fil-kawza u l-agir ta' l-awtorità jew awtoritajiet relevanti;

Mill-inkartament tal-proceduri kriminali 'Il-Pulizija vs Raymond Bonnici u Ronald Urry' jirrizulta li l-imputati u rikorrenti odjerni, fl-14 ta' Dicembru 1990 tressqu b'arrest akkuzati a tenur tal-artikolu 286 tal-Kodici Kriminali (Kap. 9) talli wara li gew ikkundannati f'Malta ghal serq jew ricettazzjoni, kellhom fil-pussess taghhom matul dawk l-ahhar xhur, hwejjeg misruqa minghajr ma taw kont sodisfacenti ta' kif dawn il-hwejjeg gew legittimament ghandhom senjatament cekk ta' Lm83.35,0 Bank of Valletta, il-paga ta' Dalli Antonia. Mill-verbali jirrizulta li fit-18 ta' Marzu 1991 inqraw l-artikoli u l-imputati rrispondew li m'ghandhom oggezzjoni jigu gudikati mill-Qorti tal-Magistrati (Malta) bhala Qorti ta' Gudikatura Kriminali (fol. 62). Sussegwentement, l-kaz baqa' differita ghall-provi tad-difiza. Mandankollu fis-27 ta' Settembru 1991 sar rikors da parti tal-prosekuzzjoni sabiex jitressaq bhala xhud certu Emanuel Grima abbazi tal-artikolu 433(6) tal-Kap. 9 (fol. 72). Mill-verbali sussegwenti jidher li l-imputati ripetutament naqsu milli jidhru u kien ghalhekk li ma setghax jinghata d-digriet dwar it-talba tal-prosekuzzjoni. Kien fis-16 ta' Novembru 2010 li dehru z-zewg akkuzati u ghalhekk inghata d-digriet li permezz tieghu il-Qorti tal-Magistrati (Malta) bhala Qorti ta' Gudikatura Kriminali cahdet it-talba tal-Prosekuzzjoni u ordnat il-prosegwiment tal-provi tad-difiza (fol. 179-1). Sussegwentement, l-imputati baqghu ma dehrux quddiem dik l-Onorabbli Qorti u qatt ma ressqu l-ebda prova tant illi fil-21 ta' Gunju 2013 dik l-Onorabbli Qorti ordnat il-hrug ta' mandat ta' arrest fil-konfront tal-imputat Raymond Bonnici (fol. 200). L-imputati mbaghad dehru fl-udjenza tat-30 ta' Settembru 2013 izda d-difiza ma ressqet l-ebda prova u l-kawza tinsab differita ghall-provi tad-difiza ghas-27 ta' Novembru 2013;

Ghalhekk u minghajr pregudizzju ghas-suespost, *dato ma non concesso* kien hemm xi dewmien li jeccedi l-parametri tas-smigh fi zmien ragjonevoli, l-allegat dewmien huwa unikament imputabbli ghall-agir tal-imputati;

Dejjem minghajr pregudizzju ma hemm lok ghall-ebda rimedju jew kumpens kif mitlub mir-rikorrenti. L-imputati kienu mill-bidu nett assistiti mill-avukat tal-ghazla u tal-fiducja taghhom. Tenut kont li mill-verbali ma jirrizultax li l-imputati qatt ilmentaw minn dewmien fil-proceduri jew b'xi mod allegaw ksur tad-drittijiet taghhom ghal smiegh xieraq anzi kien propju l-agir taghhom li wassal ghall-allegat dewmien, ir-rimedju mitlub minnhom certament mhuwiex wiehed gustifikat. Hu dmir tad-difiza li ma tibqax passiva u tiehu sehem attiv fejn tara li hemm dewmien li hija tirritjeni li mhuwiex gustifikat billi tipprotesta u titlob li jinghata provvedimenti mill-qorti. M'ghandux ikun li d-difiza toqghod tistenna u wara t-trapass taz-zmien tippretendi li l-proceduri kriminali ghandhom jieqfu. *Di più*, kif tghallem din l-Onorabbli Qorti, *'l-jedd li jaghtu l-Kostituzzjoni u l-Konvenzjoni huwa dak ghal smigh xieraq: ma hemm ebda jedd li kull min hu akkuzat b'reat kriminali jigi liberat minn dik l-akkuza, jew li l-akkuzat jinghata l-mezzi biex, hati jew mhux, jinheles mill-akkuza, jew li, minhabba xi irregolarità, tkun xi tkun, min fuq il-fatti ghandu jinstab hati ghandu jithalla jahrab il-konsegwenzi ta' ghemilu... **Il-jedd ghal smigh xieraq ma jinghatax biex min hu tassew hati jasal biex, b'xi mod jew b'iehor, ma jwegibx tal-htija tieghu**. Jekk il-jedd ghal smigh xieraq, kif interpretat u applikat, iwassal ghal hekk, mela hemm xi haga hazina hafna fis-sistema tal-harsien tad-drittijiet*.'[1] (enfasi tal-esponent);

---

[1] Charles Steven Muscat v. Avukat Generali, deciz mill-Onor. Kostituzzjonali fit-8 ta; Ottubru, 2012 (Appell Nurmu. 75/2010/1)

Salv eccezzjonijiet ulterjuri.

Ghaldaqstant l-esponent, bir-rispett jitlob lil din l-Onorabbli Qorti joghgobha tichad it-talbiet tar-rikorrenti bl-ispejjez kontra taghhom.

Rat l-atti tal-proceduri kriminali fl-ismijiet il-Pulizija vs Raymond Bonnici u Ronald Urry.

Rat is-sentenza tal-Qorti tal-Magistrati datata 27 ta' Novembru 2013.

Semghet lid-difensur tar-rikorrenti jittratta l-kawza.

Rat in-nota ta' sottomissjonijiet tal-Avukat Generali.

Rat l-atti kollha.

Rat li l-kawza thalliet ghas-sentenza.

Ikkunsidrat illi permezz ta' din il-kawza r-rikorrenti qed jitolbu minn din il-Qorti dikjarazzjoni illi d-dewmien fil-proceduri kriminali fil-konfront taghhom, mibdija fl-1990, u li kienu ghadhom pendenti meta nbdiet din il-kawza (illum konkjuzi), jimporta lezjoni tal-jedd fundamentali taghhom kif protett bil-Kostituzzjoni u l-Konvenzjoni Ewropeja.

Ikkunsidrat illi l-Art. 6(1) tal-Konvenzjoni dwar id-Drittijiet tal-Bniedem jipprovdi illi:

> *"In the determination of his civil rights and obligations or of any criminal charge against him, everyone is entitled to a fair and public hearing within a reasonable time by an independent and impartial tribunal established by law".*

Fis-sentenza David Marinelli vs Avukat Generali (3 ta' Lulju 2008), il-Qorti irriteniet illi:

> *"B'mod generali, biex jigi determinat jekk is-smiegh f'xi proceduri quddiem il-Qorti sarx fi zmien ragjonevoli kif miktub mill-artikolu 39(2) tal-Kostituzzjoni u mill-artikolu 6(1) tal-Konvenzjoni Ewropeja, wiehed irid iqis ic-cirkostanzi kollha partikolari f'dawk il-proceduri, u b'mod partikolari:*

1. in-natura u/jew komplessità tal-kaz in kwistjoni,
2. il-kondotta tal-partijiet fil-kawza, u
3. il-mod kif dawk il-proceduri gew trattati u kondotti mill-awtorità gudizzjarja stess".

Fil-kawza Francis Theuma vs Avukat Generali (27 ta' Gunju 2003) intqal inoltre illi:

"S'intendi, dawn il-kriterji jridu jigi applikati ghall-kaz konkret u mhux fl-astratt, b'mod ghalhekk li ghandu jigi ezaminat sew il-process li jkun qed jigi allegat li jaghti lok ghall-ksur lamentat. Ma hemmx, ghalhekk, xi perjodu pre-determinat, applikabbli ghal kull kaz, li jekk jinqabez ikun hemm ksur minhabba dewmien mhux ragonevoli".

Fil-11 ta' Awissu 2003, il-Qorti Kostituzzjonali fil-kawza John Bugeja vs Avukat Generali affermat inoltre illi:

"Meta jinstab li kawza damet pendenti ghal zmien twil u damet irragonevolment biex inqatghet, ikun gudizzju simplicistiku wisq li tintefa l-htija ghad-dewmien fuq l-imhallef partikolari li jkun sema' l-istess kawza li damet. Ikun gudizzju x'aktarx immensament ingust li takkuza jew li tinsinwa li dak l-imhallef partikolari ikun tghazzen, tnikker jew generalment ma kienx diligenti f'xogholu. Dan ghaliex, fil-verità, l-abilità ta dak l-imhallef li jiddisponi mill-kawzi fi zmien ragonevoli ma tiddependix biss fuq il-kwalitajiet intrinsici u personali tieghu, izda, fil-parti l-kbira tiddependi fuq l-effikacja o meno tal-ambjent li jahdem fih. Fost il-fatturi li jikkondizzjonaw dan l-ambjent, insibu n-numru kbir ta' kawzi "qodma" (backlog) li "jitghabba" bih appena jilhaq imhallef, in-numru sinjifikanti ta' kawzi godda li jigu assenjati lilu regolartment, u dawk li jista' "jiret" meta jirtira xi gudikant, il-kwalità u l-kumplessità tal-istess kawzi, jekk l-imhallef jinghatax persuni debitament kwalifikati biex jassistuh, jekk jinghatax r-rizorsi necessarji biex jaghmel ir-ricerka tieghu, biex izomm ruhu aggornat fl-istudji tieghu, u biex isib il-hin necessarju ghad-deliberazzjoni u l-kitba tas-sentenzi.

Id-dritt fundamentali tal-indivdwu li jkollu l-kawza tieghu mismugha u finalizzata eghluq iz-zmien ragonevoli, jimponi tassattivament fuq l-istat, li jrid josserva s-Saltna tad-Dritt, l-obbligu li jkollu fis-sehh sistema efficjenti t'amministrazzjoni tal-gustizzja. Il-gudikatura tifforma t-tielet kolonna li fuqha hu mibni l-istat. Fis-sistema taghna, huma z-zewg kolonni l-ohra tal-istat, cioe' l-ezekuttiv u l-legislattiv, li ghandhom obbligu li jipprovdu r-rizorsi, l-istrutturi u l-ghodod l-ohra kollha necessarji biex il-Qrati jkunu f'pozizzjoni li jwettqu l-gustizzja fi zmien ragonevoli".

Il-Qorti ta' Strasburgu fil-kaz ta' Zimmermann and Steiner vs Switzerland sostniet li l-istati ghandhom l-obbligu "to organize their legal systems so as to allow the Courts to comply with the requirements of Article 6(1) including that of trial within a reasonable time (13 ta' Lulju 1983 para. 29).

Ukoll fil-kaz ta' Guincho vs Portugal sahqet li stat ghandu l-obbligu li forni bizejjed rizorsi ghad-disposizzjoni tas-sistema gudizzjarju sabiex ma jkunx hemm dewmien irragonevoli fil-proceduri (10 ta' Lulju 1984).

Fid-dawl ta' dan l-insenjament ghalhekk wiehed irid iqis il-fatturi kollha u c-cirkostanzi kompleti sabiex tkun tista' ssir evalwazzjoni tar-ragonevolezza o meno tad-dewmien lamentat.

L-awturi Van Dijk and Van Hoof jispjegaw illi:

"When the length of the relevant period has been established, it must be subsequently be determined

whether this period is to be regarded as reasonable. In many cases the Court only makes an overall assessment, in other cases however, it assesses the lapse of time in each stage of the proceedings. The reasonableness cannot be judged in the abstract but has to be assessed in view of the circumstances of each indivdual case".

Il-Qorti Kostituzzjonali fil-kawza Said vs Avukat Generali (11 ta' Novembru 2011) irriteniet illi:

"Ghalhekk skond dawn il-principji l-ebda fattur partikolari ma huwa wahdu konklussiv, imma l-Qorti trid tezamina l-fatturi kollha separatament biex tivvatula l-effett kumulattiv fuq il-proceduri fl-intier taghhom sabiex tara jekk dawn gewx maghluqa fi zmien ragjonevoli. Il-Qorti tista' ssib li fattur partikolari kien leziv mentri fatturi ohrajn ma kienux".

Fil-kaz in ezami, l-Qorti tqis ta' rilevanza kbira il-komportament tar-rikorrenti nfushom akkuzati f'dawk il-proceduri.

Jirrizulta illi r-rikorrenti odjerni tressqu b'arrest fl-14 ta' Dicembru 1990. Fit-18 ta' Marzu 1991 il-kaz gie differit ghall-provi tad-difiza. Minn dakinhar sas-16 ta' Novembru 2010, l-akkuzati qatt ma deheru flimkien ghas-smiegh u konsegwentement, talba tal-prosekuzzjoni maghmula f'Settembru 1991 baqghet ma setghetx tigi dekretata. Din it-talba ncahdet u l-kaz rega' baqa ghall-provi tad-difiza. Sa' Gunju tal-2013, l-akkuzati baqghu ma dehrux u ma ressqux provi. Dehru f'Settembru 2013 (il-Qorti kienet orndat l-arrest tar-rikorrenti Bonnici), pero ma tressqux provi lanqas.

Fid-dawl ta’ dan kollu din il-Qorti ssibha difficli tifhem kif jigu issa r-rikorrenti (dan wara li gew liberati mill-imputazzjoni wara eccezzjoni ta’ preskrizzjoni mqajjma mill-Qorti stess), u jsostnu li d-dewmien huwa attribwibbli lil kulhadd hlief lilhom stess.

Ghaldaqstant il-Qorti taqta’ u tiddeciedi billi tilqa’ r-risposta guramentata tal-Avukat Generali u tichad it-talbiet tar-rikorrenti.

L-ispejjez jithallsu mir-rikorrenti.

< Sentenza Finali >

--------------------------------TMIEM--------------------------------